

23ਵੀਂ ਇੰਡੀਅਨ ਫੋਕਲੋਰ ਕਾਂਗਰਸ
(24-26 ਮਾਰਚ, 2004)

ਲੋਕਧਾਰਾ, ਆਧੁਨਿਕ ਸੂਚਨਾ ਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ

ਪ੍ਰੈਟੀ ਸੋਢੀ*

ਉਪਭੋਗਤਾਵਾਦ, ਆਧੁਨਿਕ ਸੂਚਨਾ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਅਜੋਕੇ ਦੌਰ ਦੇ ਅਜਿਹੇ ਵਰਤਾਰੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਾ ਕੇਵਲ ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਬਲਕਿ ਪੂਰੇ ਵਿਸ਼ਵ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨ ਸ਼ੈਲੀ ਨੂੰ ਬੜੇ ਗਹਿਰੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਨੇ ਨਾ ਕੇਵਲ ਜਨਸਧਾਰਨ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਮਨੋਰਥ ਨੂੰ ਵੀ ਬਦਲ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਕਾਫੀ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿਚ ਚਰਚਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ, ਹਥਲੇ ਖੋਜ-ਪੱਤਰ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਲੋਕਧਾਰਾ, ਆਧੁਨਿਕ ਸੂਚਨਾ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਆਪਸੀ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦੀ ਘੋਖ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਆਧੁਨਿਕ ਸੂਚਨਾ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਨੂੰ ਗੂੰਗੇ ਇਨਕਲਾਬ (Quiet Revolution) ਦਾ ਨਾਮ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।¹ ਇਸ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਇੰਟਰਨੈਟ (Internet), ਫੈਕਸ (Fax), ਮੋਬਾਇਲ ਫੋਨ (Mobile Phone), ਸਲਾਈਡਸ (Slides) ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟਰ (Projector) ਆਦਿ ਸੰਚਾਰ ਮਾਧਿਅਮ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਗੂੰਗੇ ਇਨਕਲਾਬ (Quiet Revolution) ਨੇ ਅਜੋਕੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਹਰ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਵਿਸਤਾਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੇ ਇਸ ਵਿਚ ਕਈ ਨਵੇਂ ਪਾਸਾਰ ਵੀ ਜੋੜੇ ਹਨ। ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਅਜੇ ਜਨ-ਸਾਧਾਰਨ ਵਿਚ ਆਧੁਨਿਕ ਸੂਚਨਾ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬਾਰੇ ਡੂੰਘੀ ਚੇਤਨਾ ਜਾਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਹੈ। ਪਰੰਤੂ, ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਵੇਂ ਮਾਧਿਅਮਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸੁਭਾਵਿਕ ਆਕਰਸ਼ਣ ਨੂੰ ਅੱਖੋਂ ਉਹਲੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਆਧੁਨਿਕ ਸੂਚਨਾ, ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਅਤੇ ਲੋਕਧਾਰਾ ਆਪਸੀ ਸੰਬੰਧਾਂ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਦਿਲਚਸਪ ਹੈ। ਸਿਰਜਣਾਤਮਕਾ ਅਤੇ ਮਕਾਨਕੀਪਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪਰੰਪਰਾ ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਦੇ ਆਪਸੀ ਜਟਿਲ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸਕ ਸੰਬੰਧਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਚਰਚਾ ਕਈ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ

* ਮੁਖੀ, ਪੋਸਟ ਗਰੈਜੂਏਟ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ, ਐਮ.ਜੀ.ਐਸ.ਐਮ. ਜਨਤਾ ਕਾਲਜ, ਕਰਤਾਰਪੁਰ

ਵਿਭਿੰਨ ਲੋੜਾਂ ਕਰਕੇ ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਰੋਧਾਭਾਸਕ ਵਰਤਾਰੇ ਜਦੋਂ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਪੂਰਕ ਬਣ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਗਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਸੀ ਸੰਬੰਧਾਂ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣਾ ਆਵੱਸ਼ਕ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਆਧੁਨਿਕ ਸੂਚਨਾ, ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਅਤੇ ਲੋਕਧਾਰਾ ਦੇ ਆਪਸੀ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਦੋ ਸੰਦਰਭਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਆਧੁਨਿਕ ਸੂਚਨਾ ਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਸਿਰਜੀ ਹੋਈ ਲੋਕਧਾਰਾ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਦਾ ਮਾਧਿਅਮ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਦੂਸਰੇ ਪ੍ਰਕਾਰਣ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਆਧੁਨਿਕ ਸੂਚਨਾ ਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦਾ ਨਵੀਂ ਲੋਕਧਾਰਾਈ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਯੋਗਦਾਨ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਥੇ ਪਹਿਲੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਆਧੁਨਿਕ ਸੂਚਨਾ ਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਨੂੰ ਇਕ ਸੰਦ (tool) ਵਜੋਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਥੇ ਦੂਸਰੇ ਪ੍ਰਕਾਰਣ ਵਿਚ ਇਹ ਇਕ ਸਹਾਇਕ ਵਸੀਲਾ ਜਾਂ ਸਾਜ਼ (Instrument) ਬਣ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਦ ਅਤੇ ਸਾਜ਼ ਦਾ ਆਪਸੀ ਅੰਤਰ ਆਧੁਨਿਕ ਸੂਚਨਾ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੀ ਲੋਕਧਾਰਾਈ ਉਪਯੋਗਤਾ ਵਿਚਲੇ ਨਿਖੇੜੇ ਦਾ ਅਹਿਮ ਆਧਾਰ ਬਣਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਗੋਚਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਤਕਨੀਕ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੈ ਪਰੰਤੂ, ਦੂਸਰੇ ਵਿਚ ਆਧੁਨਿਕ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਜ਼ਾਵੀਆ (vision) ਵੀ ਹਾਜ਼ਰ ਹੈ। ਇਸ ਪੱਤਰ ਵਿਚ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਉਪਰੋਕਤ ਦੋਵਾਂ ਸੰਦਰਭਾਂ ਬਾਰੇ ਸੰਖੇਪ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

ਇਸ ਖੋਜ-ਪੱਤਰ ਦੀ ਵਿਧੀ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣਾਤਮਕ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵ-ਮੂਲਕ ਹੈ। ਆਧੁਨਿਕ ਸੂਚਨਾ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵ-ਵਿਆਪੀ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰਾਪਤ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕਧਾਰਾਈ ਸਮੱਗਰੀ ਨੂੰ ਸਾਂਭਣ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ:-

1. Encyclopedia of Sikhism on multimedia and Compact discs by Mr. Raghbir Singh Bains² ਦੇ ਪੈਟਰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਇਕ ਸੀ.ਡੀ. (Compact Disc) ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕਧਾਰਾ ਅਤੇ ਮਿੱਥ-ਪਰੰਪਰਾ ਬਾਰੇ ਵੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।
2. ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਬਹੁ-ਭਾਸ਼ਾਈ ਅਨੁਵਾਦ ਨੂੰ ਇੰਟਰਨੈੱਟ (Internet) ਉੱਪਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਬਾਕੀ ਕੌਮਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੀ ਲੋਕ ਧਾਰਾਈ ਵਿਰਾਸਤ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

3. ਨਵੀਂ-ਪੀੜ੍ਹੀ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕਧਾਰਾ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀਡੀਉ ਗੇਮਜ਼ (Video Games) ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ ਬਿਰਤਾਂਤਾਂ ਦੇ ਮਾਡਲਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।
4. ਪੰਜਾਬੀ ਪਰੀ ਕਹਾਣੀਆਂ (Fairy Tales) ਦੇ ਆਧਾਰ ਉੱਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਚਲਚਿੱਤਰਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਿਕਣਯੋਗ ਪੁਸਤਕ ਅਤੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਚਲ-ਚਿੱਤਰ Harry Potter and the order of the Phoenix ਦੀ ਉਦਾਹਰਣ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂ ਸਕਦੀ ਹੈ।³ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਉਪਰੋਕਤ ਚਲ-ਚਿੱਤਰ ਦੇ ਪੈਟਰਨ ਦਾ ਅਨੁਕਰਨ ਕਰਦਿਆਂ ਪਰੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚਲੇ ਫੈਂਟਸੀ (Fantasy) ਦੇ ਤੱਤ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਲਈ ਨਵੀਂ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਉਪਰੋਕਤ ਸੁਝਾਵਾਂ ਦੀ ਵਿਹਾਰਕ ਪੂਰਤੀ ਵਿਚ ਮਲਟੀਮੀਡੀਆ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸੋਨੇ ਉੱਤੇ ਸੁਹਾਗਾ ਵਾਲੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮਲਟੀਮੀਡੀਆ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਸੰਚਾਰ ਦੇ ਇਕ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਮਾਧਿਅਮਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਇਕ ਕੰਪਿਊਟਰ (computer) ਦੁਆਰਾ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਟੈਕਸਟ (text), ਆਵਾਜ਼ (audio), ਚਿੱਤਰ (pictures) ਵੀਡੀਓ (video), ਨਕਸ਼ੇ (graphics) ਅਤੇ ਜੀਵੰਤ ਚਿੱਤਰ (animation) ਆਦਿ ਸੰਚਾਰ ਮਾਧਿਅਮ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਉਪਭੋਗਤਾ-ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਅਤੇ ਸੂਚਨਾ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਪਰਸਪਰ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਇਕ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਮਾਧਿਅਮ ਹੈ।⁴ ਮਲਟੀਮੀਡੀਆ ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਅੰਗਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਲਈ ਕਈ ਸਾਫਟਵੇਅਰ ਉਤਪਾਦ (software products) ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਉਪਲੱਬਧ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ Corel Draw, Sound Blaster, Macro media flash, MS Office Tools ਆਦਿ ਦੇ ਨਾਮ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਨ।

ਲੋਕਧਾਰਾ ਅਤੇ ਮਿੱਥ ਪਰੰਪਰਾ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸੀ.ਡੀ. (compact disc) ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਵਿਚ ਮਲਟੀਮੀਡੀਆ ਅਤੇ ਉਪਰੋਕਤ ਸੰਚਾਰ ਮਾਧਿਅਮ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਲੋਕ-ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਲੋਕ-ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਆਦਿ ਨੂੰ ਪਾਠਗਤ ਤਤਕਰੇ (textual contents) ਦੁਆਰਾ

ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਵਰਣਾਂ (alphabets) ਅਤੇ ਅੰਕਾਂ (numerals) ਜਿਵੇਂ ਕਿ @ (at the rate of), \$ (dollar) ਆਦਿ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।⁵ ਇਸ ਵਿਚ ਲੋਕਧਾਰਾ ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਖੇਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸੂਚਨਾ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਦੀਆਂ ਲੋਕ-ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਬਹੁ-ਭਾਸ਼ਾਈ ਅਨੁਵਾਦ ਨੂੰ text ਰੂਪ ਵਿਚ store ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਆਵਾਜ਼ (audio) ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਸੂਚਨਾ ਨੂੰ ਭੌਤਿਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਾਰਿਤ ਵੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਨਹੀਂ ਲੋਕ-ਸੰਗੀਤ, ਲੋਕ-ਨਾਚ ਅਤੇ ਲੋਕ-ਨਾਟ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਲੋਕ-ਕਲਾਵਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਆਵਾਜ਼ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਕਈ ਅਜਿਹੇ software programmes ਉਪਲਬਧ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਆਵਾਜ਼ ਦੀ ਬਹੁਲਤਾ (amplitude), ਪਿੱਚ (pitch), ਆਵਰਤੀ (frequency) ਅਤੇ ਗੰਭੀਰ ਧੁਨੀ (bass) ਨੂੰ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਘਟਾਇਆ ਵਧਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਮਲਟੀਮੀਡੀਆ ਵਿਚ ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਲਾ ਪੜਾਅ ਬਿੰਬਾਂ ਅਤੇ ਨਕਸ਼ਿਆਂ (images and graphics) ਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਾਧਿਅਮ ਏਨਾ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਈ ਵਾਰ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਵਾਸਤੇ ਇਕੱਲਾ ਹੀ ਕਾਫੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਸਥਿਰ ਤਸਵੀਰ, ਬਿੰਬ ਜਾਂ ਨਕਸ਼ੇ ਨੂੰ ਡਿਜੀਟਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਇਕ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਵਿਧੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ Bit map ਇਕ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਵਿਧੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਸਥਿਰ ਤਸਵੀਰ/ਨਕਸ਼ੇ ਦੇ ਰੰਗਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤੀਬਰਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਭਾ (Hue) ਨੂੰ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ GIF, JPEG, TIFF ਆਦਿ ਹੋਰ ਅਜਿਹੇ ਚੌਖਟੇ (format) ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਸਥਿਰ ਤਸਵੀਰਾਂ ਤੇ ਬਿੰਬਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।⁶ ਜ਼ਾਹਰ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕਧਾਰਾਈ ਸਮੱਗਰੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਚਿੱਤਰਾਂ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਸਮੇਂ ਇਹ ਵਿਧੀ ਕਾਫੀ ਉਪਯੋਗੀ ਸਿੱਧ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਸਥਿਰ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਜੀਵੰਤ ਚਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਲਟੀਮੀਡੀਆ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਆਵਾਜ਼ ਅਤੇ ਚਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਕ ਖਾਸ ਗਤੀ ਵਿਚ ਚਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। MPEG ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਹੀ format ਹੈ, ਜਿਸ ਦੁਆਰਾ ਵਿਭਿੰਨ ਚਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੰਗ੍ਰਹਿਤ

ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਡਿਜੀਟਲ ਕੈਮਰਾ ਵੀ ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਸਿੱਧਾ ਹੀ ਟੀ.ਵੀ. ਜਾਂ ਕੰਪਿਊਟਰ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਸਿੱਟੇ ਹਾਸਲ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਆਧੁਨਿਕ ਸੂਚਨਾ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਇਹ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਲੋਕਧਾਰਾਈ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਪੁਨਰ ਸਿਰਜਣਾ ਵੀ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਿਲਚਸਪ ਨੁਕਤੇ ਦੀਆਂ ਇਕ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਉਦਾਹਰਨਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਥਮ ਉਦਾਹਰਣ ਮੋਬਾਇਲ ਫੋਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸੰਖਿਪਤ ਸੁਨੇਹਾ ਸੇਵਾ (short message service) ਅਰਥਾਤ SMS ਨਾਲ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਕਈ ਜਾਣਕਾਰਾਂ, ਮਿੱਤਰਾਂ ਅਤੇ ਨਜ਼ਦੀਕੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਭੇਜੇ ਗਏ SMS ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਧੁਨਿਕ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋਕਉਕਤੀ ਬਣ ਸਕਣ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਹੇਠਾਂ ਕੁਝ SMS ਦੇਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ:

1. “ਕਿਸਮਤ ਖੁਲ੍ਹੀ ਨਹੀਂ

ਸ਼ਾਦੀ ਹੁਈ ਨਹੀਂ

ਤਾਜਮਹੱਲ ਬਣਵਾਣਾ ਥਾ

ਮੁਮਤਾਜ਼ ਮਿਲੀ ਨਹੀਂ

ਏਕ ਦਿਨ ਕਿਸਮਤ ਖੁਲ੍ਹੀ

ਸ਼ਾਦੀ ਹੁਈ

ਅਬ ਤਾਜਮਹੱਲ ਬਣਾਨਾ ਹੈ

ਮੁਮਤਾਜ਼ ਮਰਤੀ ਨਹੀਂ”⁸

2. Without love.....

DAYS ARE SADDAY

MOANDAY, TEARDAY, WASTEDAY,

THIRSTDAY, FRIGHTDAY, SHATTERDAY

SO FALL IN LOVE.....⁹

3. “ਮਿੱਠਾ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਤੇ ਇੰਤਜ਼ਾਰ

ਨਾਲੋਂ ਯਾਰ ਮਿੱਠਾ

ਮਿੱਠਾ ਯਾਰ ਤੇ ਯਾਰ ਨਾਲੋਂ ਪਿਆਰ ਮਿੱਠਾ

ਮਿੱਠਾ ਪਿਆਰ ਤੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲੋਂ ਮਿੱਠੀ ਸਾਡੀ ਯਾਰੀ,

ਇਸ ਤੋਂ ਮਿੱਠਾ ਕੁਝ ਨਾ ਲੱਭਣਾ

ਲੱਭ ਲੈ ਦੁਨੀਆਂ ਸਾਰੀ”¹⁰

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਦੀਆਂ ਕਈ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਘਟਨਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਵਿਭਿੰਨ Websites ਉਪਰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਜਨ-ਸਾਧਾਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰਤਿਕਰਮ ਵੀ ਲੋਕਧਰਾਣੀ ਸਮੱਗਰੀ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਆ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਪਹਿਲਾਂ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਰਾਕ ਉੱਤੇ ਹੋਏ ਹਮਲੇ ਬਾਰੇ ਵਿਭਿੰਨ ਵੈੱਬਸਾਈਟ ਉੱਪਰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤਿਕਰਮ ਚਿੱਤਰਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।¹¹ ਇਕ ਵੈੱਬਸਾਈਟ ਉੱਪਰ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਜਾਰਜ ਡਬਲਯੂ. ਬੁੱਸ਼ ਨੂੰ ਦਾਨਵ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਿਖਾ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਖੋਪੜੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਖੂਨ ਪੀਂਦਾ ਵਿਖਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।¹² ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਕ ਤਸਵੀਰ ਵਿਚ ਉਸਾਮਾ ਬਿਨ ਲਾਦੇਨ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਲਗਾਮ ਪਾ ਕੇ ਜਾਰਜ ਡਬਲਯੂ. ਬੁੱਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਨਵਰਾਂ ਵਾਂਗ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਤਸਵੀਰਾਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ।¹³

ਤੀਸਰੀ ਉਦਾਹਰਣ UFO (Unidentified Foreign Objects) ਅਰਥਾਤ ਉੱਡਣ ਤਸ਼ਤਰੀਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਮਿੱਥਾਂ ਦੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।¹⁴ ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਕਾਫੀ ਖੋਜ ਕੀਤੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਪਰੰਤੂ, ਫਿਰ ਵੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਦੋ ਰਾਇ ਨਹੀਂ ਕਿ ਆਧੁਨਿਕ ਸੂਚਨਾ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਅਧੂਰੇ ਪ੍ਰਯੋਗਾਂ ਨੇ ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਕਈ ਭ੍ਰਾਂਤੀਆਂ ਵੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਜਨ-ਸਾਧਾਰਨ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਪਰ ਗ੍ਰਹਿਆਂ (aliens) ਬਾਰੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮਿੱਥਾਂ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ। ਡਾ.ਇਡਗਲ ਮਿਸ਼ਾਲ (Edgal Mitchell) ਯੂ.ਐੱਫ.ਓ. ਦੇ ਵਰਤਾਰੇ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਅਨੁਭਵਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਮੂਰਤੀਮਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ:

With regard to the technology itself, I work with folks who do know that what is in our technological data base and what is available to modern armies. The so-called ET Technology the ability to have silent engines and flying machines that make no sound, flying machines that have the characteristics that are consistent with reproduction of UFO sighting, are not in any nations arsenal but they do exist.¹⁵

ਸਾਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਸਲਾ ਭਾਵੇਂ ਆਧੁਨਿਕ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਬਣਨ ਦਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਬਣਨ ਦਾ, ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਖੋਜ-ਕਾਰਜ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਅਸੀਮ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਰਅੰਜਾਮ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਲੋੜ ਸਮਿੱਧ ਆਰਥਿਕ ਵਸੀਲਿਆਂ, ਸਹੀ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਣ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿੜ ਨਿਸ਼ਚੇ ਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਉੱਪਰ ਦਿੱਤੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਗੌਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਿਰਜਾਣਤਮਕ ਵਿਰਸੇ ਦੀ ਉਕਤ ਮਕਾਨਕੀ ਵਿਧੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਨਾਲ ਲੋਕਧਾਰੀ ਸਮੱਗਰੀ ਦੀ ਕਲਾਤਮਕ ਏਕਤਾ, ਅਦੁੱਤੀਅਤਾ ਅਤੇ ਸਹਿਜ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਠੇਸ ਲੱਗਣ ਦਾ ਖਤਰਾ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਆਧੁਨਿਕ ਸੂਚਨਾ ਅਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਨੂੰ ਲੋਕਧਾਰਾ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਲਈ ਇਕ ਸੰਦ ਵਜੋਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਸਹਾਇਕ ਤਰੀਕੇ ਵਜੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਵਰਤਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸਲੀਕੇ ਦਾ ਕਮਾਲ ਇਸ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉਪਰੋਕਤ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਖੰਡਿਤ ਕੀਤੇ ਬਗ਼ੈਰ ਲੋਕਧਾਰਾ ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਸਮੁੱਚਤਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਤੁੱਤ ਕਰਨ।

References:

1. As quoted by website entitled <http://www.loc.gov./catdir/toc/97>.
 2. As quoted by website entitled <http://www.tribuneindia.com/2001/20011215/Punjab.htm>
 3. Rowling, J.K., Harry Potter and the Order of Phoenix, Scholastic Publishers, June 2003.
 4. Yadav, D.S. Foundation of Information Technology, New Age International, Delhi 2002, page 281.
 5. Ibid, p.281.
 6. Ibid, p.282
 7. Ibid, p.282
 8. As received through SMS from 98140-12345
 9. As received through SMS from 98150-98150
 10. As received through SMS from 98140-19840
 11. As quoted by website entitled www.gracewar.com website.
 12. Ibid.
 13. Ibid.
 14. <http://www.qthr.net/geibdan/g1998/jan/ed.html>
 15. Ibid.
-